

Mazák, J. – Janošíková, M. a kol. Charta základních práv Európskej únie v konaniach před orgánmi súdnej ochrany v Slovenskej republike, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2016, 256 s., ISBN 978-80-8152-422-6.

HARALD CHRISTIAN SCHEU, LUCIE ŠKAPOVÁ

Ochrana základních lidských práv patří na celosvětové a také na evropské úrovni k velmi komplexním právním problémům. Souběžná existence různých závazných úmluv a různých kontrolních mechanismů pod egidou různých mezinárodních organizací znamená velkou výzvu jak z hlediska koncepčního uchopení, tak i v rovině praktické aplikace lidskoprávních norem.

Přijetí Listiny základních práv EU (dále též „Listiny ZP EU“) jako právně nezávazné deklarace a její následná transformace do právně závazného dokumentu postaveného na roveň zakládacím smlouvám měla ve smyslu politického zadání přispět k lepší viditelnosti významu a rozsahu základních práv pro unijní občany. Na druhé straně však mohlo posílení unijní úrovně ochrany základních práv zpochybnit nebo oslabit význam dalších dvou rovin ochrany, a to ochrany mezinárodněprávní a ústavněprávní.

V posledních dvou desetiletích vznikla řada publikací věnovaných evropské koncepci lidských práv jako víceúrovňovému systému a konkrétním podobám konfliktu, resp. dialogu národních ústavních soudů, Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora EU. Někteří autoři vyjádřili obavu, že se koherence ochrany lidských práv postupně vytrácí v bermudském trojúhelníku soudních orgánů. Zájem odborníků v posledních letech se přitom zaměřil převážně na otázky institucionálního zabezpečení a samotné aplikovatelnosti unijní ochrany základních práv. Z tohoto úhlu pohledu slouží Listina ZP EU jako nástroj na kontrolu aktů členských států a skrývá v sobě riziko dalšího omezování jejich suverénního prostoru. V této souvislosti se může zdát, že právní doktrína stojí před

každým novým judikátem Soudního dvora EU jako králík před kobrou.

Proto nelze než uvítat publikaci, která zkoumá nejen teoretické otázky související se zařazením Listiny ZP EU do širšího kontextu evropské a národní ochrany, ale také problém praktické aplikace Listiny ZP EU v judikatuře národních soudů. Taková analýza může ozřejmit skutečnou hodnotu Listiny ZP z pohledu osob, které v soudním řízení namítají porušení základních práv.

Pod vedením prof. Jána Mazáka a doc. Martiny Jánošíkové z Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích se sešel mimořádně kvalitní kolektiv akademiků a praktiků, kteří se problematice ochrany základních práv dlouhodobě věnují. Prof. Ján Mazák byl předsedou Ústavního soudu Slovenské republiky a generálním advokátem Soudního dvora EU. Doc. Martina Jánošíková působila jako poradkyně u Ústavního soudu Slovenské republiky a jako referendářka u Soudního dvora EU. Oba vedoucí autorského kolektivu dokážou na základě svých zkušeností v soudní praxi i v akademických institucích takřka ideálním způsobem propojit vnitrostátní, mezinárodní i unijní sféru ochrany základních práv.

Koncepce recenzované publikace staví na třech hlavních částech. První část pojednává o zvláštnostech a struktuře Listiny ZP EU a nastiňuje její vztah k ústavám členských států a k Evropské úmluvě o lidských právech. Ve druhé části publikace se autoři zaměřili na aplikaci Listiny ZP EU v řízení před Ústavním soudem Slovenské republiky. Třetí část publikace byla věnována aplikaci Listiny ZP EU v praxi Nejvyššího soudu Slovenské republiky a některých dalších obecných soudů.

V závěrečné části autoři shrnuli své poznatky a představili doporučení, týkající se správného postupu národních soudů při výkladu Listiny ZP EU.

Důkladná analýza soudní praxe na Slovensku ukázala několik nedostatků při aplikaci Listiny základních práv EU. Jako podstatný problém se jeví nejednotný přístup slovenských soudů k výkladu čl. 51 Listiny ZP EU, jež upravuje otázku její věcné a osobní působnosti. Autoři zjistili, že v některých případech byla Listina ZP EU soudem aplikována, aniž by byly splněny podmínky pro její použití. V jiných případech se zcela jasným evropským prvkem byla Listina ZP EU napak přehlížena.

Pokud jde o věcné posouzení namítaných porušení konkrétních ustanovení Listiny ZP EU, projevují se v rozhodovací činnosti slovenských soudů dva hlavní nedostatky. Prvním je nezohledňování rozdílů mezi právy a zásadami zakotvenými v Listině ZP EU. Druhým je automatická presumpce totožnosti obsahu práv a svobod zakotvených v Listině ZP EU, Evropské úmluvě o lidských právech a Ústavě SR. Takový přístup není souladný s ustanovením čl. 52 odst. 3 věty druhé Listiny ZP EU, podle něhož může Listina ZP EU u konkrétních práv představovat vyšší standard ochrany než Evropská úmluva o lidských právech. Taková praxe proto může v konkrétních případech ohrozit úroveň ochrany lidských práv garantovanou Listinou ZP EU a neoprávněně zasáhnout do práv a svobod dotčených osob.

Potěšující je ovšem závěr autorů publikace, že ani v jednom zkoumaném případě nebyl zjištěn rozpor mezi základním právem zakotveným v Ústavě SR a Evropské úmluvě o lidských právech na jedné straně a v Listině ZP EU na straně druhé. Pozitivně je třeba hodnotit i změnu v judikatuře Ústavního soudu, v níž je (v kontrastu s některými staršími rozhodnutími) věcná působnost Listiny ZP EU a její aplikovatelnost na daný případ již dovozána v souladu s čl. 51 Listiny ZP EU.

S otázkou aplikovatelnosti Listiny ZP EU souvisí problém spolupráce národních soudů se Soudním dvorem EU. Publikace v tomto směru upozorňuje na tendenci Nejvyššího soudu SR (ale i jiných obecných soudů) vykládat výjimky z povinnosti podat předběžnou otázku příliš extenzivně. Podle autorů byla doktrína *acte clair* ze strany slovenských soudů často nadužívána. Taková chybná interpretace a aplikace závěrů Soudního dvora EU v rozhodnutí ve věci *CILFIT* však může v konkrétních případech vést k porušení

práva stran řízení na zákonného soudce a ohrozit jednotný výklad a aplikaci unijního práva.

Porušení povinnosti soudu podat předběžnou otázku může dále vytvářet konflikty v rámci soudní soustavy, a narušovat tak rovněž řádné fungování soudní moci na národní úrovni. Tuto obavu je možné demonstrovat na případě *Križan* (sp. zn. 1 Sžp/1/2010). Ústavní soud v této věci odmítl podat předběžnou otázku k Soudnímu dvoru EU a vrátil věc k opětovnému projednání Nejvyššímu soudu se závazným právním názorem, který byl však v rozporu s unijním právem. Předběžnou otázku podal následně až sám Nejvyšší soud poté, co mu byla věc Ústavním soudem vrácena, a na základě odpovědi Soudního dvora EU (rozhodnutí ve věci C-416/10) byl posléze nucen závazný právní názor Ústavního soudu nerespektovat.

Ve vztahu k předběžným otázkám je rovněž zajímavá myšlenka autorů, že by masivnějším využíváním toho nástroje mohly národní soudy dotlačit Soudní dvůr EU, aby se svojí judikaturou zapojil do ochrany ústavní identity členských států podle čl. 4 odst. 3 SEU.

Autoři dále navrhuji, aby Ústavní soud opustil svoji „doktrínu sebeomezení“, na jejímž základě Ústavní soud nezkoumá, zda došlo k porušení Listiny ZP EU, pokud již na základě svých předchozích úvah dospěl k závěru, že byla porušena Evropská úmluva nebo Ústava SR. Tato doktrína podle autorů fakticky znamená jednak *denegatio iustitiae* ve vztahu k tvrzení stěžovatele o porušení Listiny ZP EU, jednak vede k neopodstatněnému odlišnému zacházení s Listinou ZP EU ve srovnání s jinými právními instrumenty ochrany lidských práv.

Tento postoj autorů publikace se opírá především o doktrínu Soudního dvora EU o principu aplikační přednosti práva EU, který se vztahuje také na případné rozpory mezi unijním právem a národní ústavou. Určité limity této doktríny se však podle našeho názoru ukazují zejména v řízení o nesouladu zákonů a dalších právních norem se slovenskými ústavními zákony. Pokud Ústavní soud svým rozhodnutím vysloví, že panuje nesoulad mezi uvedenými vnitrostátními normami a ústavními zákony, pozbývají příslušné normy podle čl. 125 odst. 3 Ústavy SR účinnost. Derogační zásah Ústavního soudu, který je odůvodněn rozparem zákona s Ústavou nebo s mezinárodní smlouvou, má však jinou kvalitu než pouhá aplikační přednost unijního práva. Domníváme se, že by došlo k narušení logické ucelenosti ústavního

pořádku, kdyby Ústavní soud ve vztahu k národnímu zákonu, který je v rozporu jak s Listinou ZP EU, tak i s národní ústavou, konstatoval jen neaplikovatelnost zákona a nezabýval se dále problémem derogace.

Další potenciální přínos zmíněné doktríny sebeomezování Ústavního soudu SR se týká vývoje národní ochrany lidských práv. Čl. 52 odst. 2 Listiny ZP EU předpokládá, že základní práva, která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, musejí být vykládána v souladu s těmito tradicemi. Samostatné zkoumání obsahu ústavní ochrany lidských práv, včetně ochrany podle Evropské úmluvy, může nakonec vyústit do širší ochrany, než jaká je poskytována unijním právem. Ústavní tradici je v tomto smyslu potřeba chápat nikoli jako historický fenomén, ale jako živý nástroj, reagující na současnou potřebu ochrany na národní úrovni. Není jen

úkolem národních soudů, aby při výkladu ústavně zaručených práv braly v potaz dynamický vývoj základních práv na unijní úrovni, ale je také úkolem Soudního dvora EU, aby při výkladu práv podle Listiny ZP EU, která odpovídají ústavním tradicím, také zohlednil případný vývoj těchto tradic.

Je třeba uzavřít, že uvedená publikace představuje velice zajímavou a pečlivou analýzu rozhodovací činnosti slovenských soudů ve vztahu k Listině ZP EU a čtivým a přehledným způsobem popisuje interpretační a aplikační problémy, s nimiž se soudy v této souvislosti na národní úrovni potýkají. Z důvodu podobné právní kultury mohou v ní obsažené závěry a doporučení jistě najít své uplatnění i v českém právním kontextu, a sloužit tak jako inspirace pro rozhodovací praxi českých soudů.

Z nakladatelství Wolters Kluwer doporučujeme

Československé právo ústavní Ústavní vývoj československý v roce 1938

František Weyr

Po Teorii práva (2015) vychází v reprintu také druhá nejvýznamnější práce prof. Františka Weyra – Československé právo ústavní z roku 1937. Vysokoškolská učebnice ústavního práva vyšla necelý rok před podepsáním mnichovské dohody, která ukončila dvacetiletou existenci první Československé republiky a také vývoj československého ústavního práva, jehož ohniskem byla Ústavní listina z roku 1920. Duchovní otec této Ústavní listiny František Weyr tak ve své učebnici završil jednu etapu svého vědeckého bádání na poli ústavního práva.

Učebnice tvoří jeden celek s Teorií práva, protože František Weyr v ní ústavní právo vyložil důsledně z pozice tzv. ryzí nauky právní, jedné z nejvýznamnějších právních teorií 20. století, která dala vzniknout tzv. brněnské škole normativní teorie.

Kniha vychází s obsáhlou předmlouvou prof. JUDr. Jana Filipa, CSc., profesora Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a soudce Ústavního soudu.

Reprint je doplněn Weyrovým článkem Ústavní vývoj československý v roce 1938, který Weyr uveřejnil v roce 1946 v Časopisu pro právní a státní vědu a který uvedl jako „zamýšlený doplněk“ předválečné učebnice.

Publikaci si můžete objednat na obchod.wolterskluwer.cz nebo ji koupíte u svého knihkupce.